

Nysret KRASNIQI

STUDIMET PËR SHQIPTARËT NË FRANCË: LIBRI SHKENCOR I MIQËSISË

Të nderuar pjesëmarrës!

Kam nderin të flas para jush për botimin e akteve të Konferencës Shkencore Ndërkombëtare me titull *Studimet për shqiptarët në Francë*.

Pa ndonjë zmadhim do ta quaj *Vepër* për faktin se tema e zgjedhur dhe serioziteti shkencor i autorëve të përfaqësuar ka diktuar që botimi të dëshmojë kapërcimin nga rasti, si tubim shkencor, në etablim të teksteve shkencore, të cilat mund të cilësohen sintetizime të përvojave ditunore, hulumtuese, empirike e humanitare të autorëve të veçantë, të cilët del se kanë shkruar me vetëdijen e trajtimit të tyre si vepër. Pra, kemi një botim ku mozaiku i teksteve-vepra e përben diskursivitetin për shqiptarët në Francë si Vepër shkencore utilitare.

Siç mund të shihet, janë rreth 40 tekste të botuara, nga autorë shqiptarë dhe frengë, ku në perspektiva të ndryshme me përqëndrim në albanistikën franceze kanë kujtuar traditën shkencore frenge, e cila rikthet si rikujtesë në bashkëkohësinë tonë. Mirëpo, sipas rendit të botimit, mbi logjikën e teksteve-libra veçoj:

Rexhep Ismajli: *Studimet për shqiptarët në Francë* ku trajtohen rreth 30 autorë frengë, që nga Mesjeta deri në Modernitet, pra që nga shekulli XI deri në shekullin XX, ku autori u jep dritë studimeve për historinë, kulturën dhe gjuhën shqipe, pastaj paraqet pikëpamjet e tyre për ndërliqësitë politike e diplomatike në raport me shqiptarët dhe konsolidimin e tyre nacional deri në debatet filozofike-politike për çështjen e Kosovës në vitet 90 deri në lirinë e saj. Ky tekst është vepër sintezë e relacioneve evolutive frengo-shqiptare që nga kontaktet e para ndërmjet dy botëve ku shpjegohet çështja studimeve ilirike, historia e gjuhës, çështjet e identitetit të shqiptarëve, figurat themelore historike, relacionet diplomatike etj., për të krijuar kështu një pamje të historisë së albanologjisë të parë nga prizmi i dijes frënge, e cila shërben sot si njohje e rinjohje moderne së cilës i ka kontribuar me vepren e vet edhe autori Rexhep Ismajli.

Muhamedin Kullashi: *Shqiptarët e Kosovës brenda mynxyrës në studimet e disa autorëve francezë* jep në formë analize historinë e evolucionit politik e diplomatik në raport me çështjen e Kosovës të mendimit intelektual frëng që nga vitet '80 kur po luhatej shteti artificial jugosllav deri te lufta e Kosovës, 1999, dhe kulmimin me qëndrimet substanciale të presidentit Shirak në favor të lirisë së Kosovës. Siç del nga teksti i Kullashit, *mynxyra e studimeve* ka të bëjë me thyerjen graduale të mitit historicist e komunist serb dhe kapërcimin te etika e humaniteti, e cila do të dominonte mendimin filozofik-politik freng si vetëdije për të vërtetën. Janë venerimet e qarqeve intelektuale frënge të nisura nga grupimet te *Espri* e deri te Garapon, Brosa e Potel të cilat kanë ndikuar në etablimin e mendimit politik pro ndërhyrjes me forcë për ta ndalur spastrimin etnik në Kosovë. Një histori politike pjesë e së cilës ishte edhe autori i këtij studimi.

Sabri Hamiti: *Zbulimi i letërsisë shqipe (Autorët e Kosovës)* është një tekst-vepër, i cili ngulmon në vetëdijen e autorit se njohja themelore në kulturë bëhet nëpërmjet shtresimeve letrare. Mirëpo zhvillimi i kulturës si ndër-komunikim ka traditë. Hamiti analizon e shpjegon se si brezi i krijuesve dhe studiuesve të viteve '70, siç janë Ibrahim Rugova, Rexhep Ismajli, Eqrem Basha, Sabri Hamiti etj., krijuan e zhvilluan njohjen letrare me disa nga, siç u quajtën “yjet e galaktikës mendimtare frënge”, Bart, Martine, Boske e Zhenet, si kërkim i lirisë artistike dhe mendimit letrar, pra si ikje nga dogma e formave të realizmit socialist. Kjo njohje e lirisë mendimtare, pastaj e gjuhës dhe e kulturalitetit frëng do të ndikojë në rikonceptimin e poetikave krijimtare dhe metodave studimore në letërsinë shqipe, rikonceptim të cilin në kulturën shqipe e jetësuan pikërisht këta autorë, dukuri e cila nga kultura kaloi në refuzim të shtypjes dhe mëpastaj në kërkesë imanente për lirinë e Kosovës. Dhe, Hamiti shpjegon, se, pikërisht në vitet më të vështira të Kosovës, vitet '90, bashkëveprimi kulturor i përkthyesve shqiptarë dhe frëngë do të zbulojë për botën frankofone letërsinë e Kosovës, e cila do të merrte jehonë edhe si pasojë e rrethanave politike, mirëpo zbulimi i saj vijoi deri në ditët tona. Në detaje jepet procesi i ndërkomunikimit kulturor ku shquhen veprat e përkthyer të Rexhep Qosjes, Anton Pashkut, Ali Podrimjes, Teki Dërvishit, Eqrem Bashës, Sabri Hamitit, pastaj edhe tekste diskursive të Ibrahim Rugovës. Duhet theksuar se libri *Çështja e Kosovës*, botuar në frëngjisht, jep formimin kulturor-letrar të Rugovës ku shpjegohet edhe zanafilla e politikës së tij për ta bërë Kosovën shtet të pavarur dhe demokratik. Një dimension i veçantë i kushtohet veprimtarisë së përkthimit të dijeve teorike-letrare e teorike-gjuhësore frënge nga Rexhep Ismajli, përkthime të cilat tashmë formojnë një *bibliotekë*. Teksti-vepër i kushtohet profesoreshës Kristianë Monteko, admiruese e promovuese e kulturës shqiptare.

Hivzi Islami: *Kontributi i dijetarit francez Mishel Ru për Kosovën dhe shqiptarët* një tekst rikujtues, i cili nëpërmjet shpërfaqjes së *biografemave* të autorit Islami dhe analizës së veprës doktrinale të Mishel Ru *Shqiptarët në Jugosllavi* jep konstatimet themelore të këtij autori për *kompaktësinë historikë të popullsisë shqiptare*, vërejtje e cila do të rrëzojë tezat politike të demografëve serbë për lëvizjet zgjeruese shqiptare. Vlerën e punës shkencore të këtij autori, Islami e sheh në argumentin shkencor dhe në ndikimin e mendimit në sistemin politik-ushtarak frëng.

Aurel Plasari: *Udhëtarët frengj në Arbëri gjatë Mesjetës së vonshme* një tekst-vepër, i cili rikoncepton statikën historike duke sjellë si alternativë “historinë e gjallë të udhëtimit” nëpërmjet së cilës, nëpërmjet përshkrimit detajizues të udhë-përshkruesve, kronikave, materialeve, veprave e referencave të panjohura, qoftë edhe ndërmjetshëm, dritëson elemente të evoluimit etnik, gjuhësor e identitar shqiptar deri në etablimin e albanologjisë moderne. Një analizë e dobishme i kushtohet dokumentit të kishës katolike frënge të Brokardit ku elaborohet veçantia e gjuhës shqipe, e cila do të provohet edhe në emërtime e histori të tjera që ndërlidhen me Arbërinë.

Tekste me vlerë, sa u përket studimeve franceze për shqiptarët, në këtë botim janë edhe trajtimet që shpjegojnë e sqarojnë receptimet kulturore letrare, tipet dhe stereotipet në literaturë, si dhe raportin e institucional shqiptar me kulturën frënge.

Floresha Dado me tekstin *Mënyrat franceze të leximit të Kadaresë* dhe Viola Isufaj me tekstin *Kadare dhe Franca* do të japin në variante studimet, publicistikën dhe perceptimet në kulturën frënge të veprës letrare të Ismail Kadaresë. Duke lexuar e studiuar autorë frëngë, të cilat janë marrë me veprën e Kadaresë, Dado bën regjistrin e metodave të studimit nga autorët Reno, Boske, Faje etj, ku konstaton se vepra e autorit shqiptar është analizuar si semantikë, strukturë, poetikë e brendshme apo narratologji e antropologji. Ndërsa, Viola Isufaj paraqet historikun e receptimit të veprës së Kadaresë si lexim e si krahasim me tipe të ngjashme të shkrimit, por edhe të ndikimit të kësaj vepre në kulturën frënge. Një dimension të receptimit të veprës së Kadaresë, sidomos të romanit të tij *Prilli i thyer*, do ta shpërfaqë edhe Nerimane Kamberi, e cila vëren se si vepra e Kadaresë për Kanunin e shndrrua në motiv për hulumtimin e *Kanunit të Lekë Dukagjinit* nga arkeologët Pjer dhe Bryno Kabanës e mëpastaj edhe u përkthye nga Kristian Gyt.

Mark Marku: *Diskursi i autorëve francezë për shqiptarët si i huaj* është studim *imazhologjik* ku me shembuj konkretë në literaturë jepen tipet dhe stereotipet cilësuese frënge për shqiptarët. Marku, duke vënë në dyshim konceptin imagjinar të Saidit dhe të Todorovit, ku i huaji domodo shikohet nga prizmi perceptues evropian si i largët, bën vërejtjen themelore se studimet më të mira burojnë nga njohjet autentike. Kjo do të thotë se imazhi i krijuar nga francezët për shqiptarët shpeshherë është imagjinar, si rrjedhojë sillet në botën e mitizimit dhe çmitizimit, pra që nga glorifikimi e deri te mohimi. Një studim që bën regjistrin e shenjimit të këtij fenomeni në literaturë, sidomos tek autorët Montenj, Hygo, Flober, Nerval, Volter, etj.

Dhurata Shehri & Persida Asllani: *Metalgjërimi francez për letërsinë shqipe* është një studim specifik sa i përket ndikimit ideologjik në komunikimin dhe njohjen e letërsisë shqipe në botën frënge. Këtu, autorët përcjellin lakoren e prezantimit të letërsisë shqipe në Francë krahas fenomenit të përshtatjes që nga vitet 50 deri në rënien e diktaturës. Hetimi i tyre nxjerr në shesh dikotomitë vlerësuese ku shpeshherë tipet e letërsisë të cilësuar soc-realiste në botimet e mëvonshme cilësohen disidente. Vlera themelore e këtij studimi konsiston në hetimin e spektrit ndikues të studimeve në kohën e diktaturës në përfaqësimin e letërsisë shqipe në botën frënge. Domosdo, vërejnë autorët, kjo dukuri ndryshon në të mirë të dinjitetit letrar shqiptar në vitet '90 e këndej.

Të dashur akademikë, profesorë e studentë!

Në kuadër të këtij botimi ka edhe tekste të tjera me vlerë, në të cilat trajtohen çështjet ndërndikuese gjuhësore (Mansaku, Beci, Shkurtaç, Plangarica), pastaj të proviniençave folkloristike (Sinani e Gega-Musa), çështje të perceptimit medial (Marashi), muzikologji (Jupolli), pastaj çështje të gramatologjisë (Rugova, Priku), të fenomeneve antropologjike (Krasniqi).

Pra, *Studimet për shqiptarët në Francë* mund të cilësohet vepër shkencore, e cila si etikë të saj ka edhe dëshminë e miqësisë shqiptare-frënge.

E do rendi e nderi që të falënderojmë për punën e madhe anëtarët e Këshillit Organizues: Rexhep Ismajli, Hivzi Islami, Sabri Hamiti, Eqrem Basha, Muhamedin Kullashi e Nerimane Kamberi për jetësimin e këtij Libri shkencor të miqësisë!